

Poštovani gospodine premijeru, poštovani gospodine ministre, poštovani gospodine rektore, poštovana obitelji Prelog, dame i gospodo

Kaže se da najdulje putovanje počinje jednim korakom. Danas kad odajemo počast nobelovcu Vladimiru Prelogu u Pragu, gradu njegove mladosti, otkrivanjem poprsja koje će biti trajan spomen na tog velikana, treba podsjetiti da je sve počelo jednim običnim e-mailom kojeg je Hrvatsko- češko društvo u veljači 2006. poslalo Visokoj kemijsko- tehnološkoj školi. Pitali smo planira li se u Češkoj obilježavanje stote godišnjice rođenja Vladimira Preloga i predložili održavanje nekog predavanja, izložbe ili čak podizanje spomen- ploče. Nismo ni slutili da ćemo se jednog dana okupiti u ovako velikom broju, u nazočnosti hrvatskog premijera i da će on otkriti ne samo ploču nego i poprsje Vladimira Preloga. No, dobre ideje očito su osuđene na uspjeh i jednostavno ne mogu propasti ako ima sluha i razumijevanja kod onih kojima se te ideje upućuju. Stoga zahvaljujemo vodstvu Visoke kemijsko- tehnološke škole što je spremno reagiralo na naš poticaj i odlučilo odužiti se dostojno svom jedinom studentu koji je nagrađen Nobelovom nagradom.

Hrvatsko- češko društvo od svog osnutka 1992. aktivno pridonosi unapređenju odnosa Hrvata i Čeha, među ostalim i očuvanjem uspomena na ljude koji su u zadnjih više od 900 godina hrvatsko- čeških veza zadužili oba naroda i naše dvije zemlje, Čeha koji su djelovali u Hrvatskoj ili Hrvata koji su dio života proveli u Češkoj. Posebno nam je stalo do onih hrvatskih i čeških velikana za koje u javnosti nije toliko poznato da su se svojim životom i radom ugradili u povijest hrvatsko- čeških veza jer je taj segment njihovih života ostao u sjeni značajnijih postignuća po kojima ih se pamti. Jedan od njih bio je hrvatsko- američki izumitelj Nikola Tesla koji je u Pragu proveo tek jedan semestar studija, no budući da se radi o čovjeku koji je zadužio cijelo čovječanstvo, Hrvatsko- češko društvo pokrenulo je inicijativu da se Tesli povodom 150. godišnjice rođenja u Pragu podigne spomen- ploča, koju je u studenom 2006. nedaleko odavde, u Ulici Nikole Tesle, otkrio hrvatski predsjednik Stjepan Mesić.

Praško razdoblje života Vladimira Preloga koje je trajalo 11 godina također je manje poznato jer je taj znanstvenik i nobelovac najveći dio života proveo u Švicarskoj. Boravak u Pragu međutim ostavio je dubokog traga na Preloga i utjecao na njegov daljni život i znanstveni rad.

Ako želimo sažeti život Vladimira Preloga u nekoliko riječi, možemo kratko reći da je bio kemičar, dobitnik Nobelove nagrade, praški student i češki zet. Isticanje te četiri njegove karakteristike prigoda je da se prisjetimo koliko su hrvatsko- češki odnosi intenzivni, prijateljski i koliko su pridonijeli kulturnom i duhovnom obogaćivanju naših dvaju naroda. Kada kažemo da je Prelog bio kemičar, treba se sjetiti Gustava Janečka, rođenog u Konopištu prije 150 godina, prvog profesora kemije na Sveučilištu u Zagrebu, kojeg se smatra utemeljiteljem hrvatske kemije i farmaceutike. Janeček je osnovao i farmaceutsku tvornicu Kaštel, danas Pliva, s kojom je nakon povratka iz Praga 1935. do odlaska u Švicarsku 1941. surađivao i Vladimir Prelog. Bio je rektor Sveučilišta u Zagrebu, a od 1921. do 1924. i predsjednik Jugoslavenske, danas Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, kao prvi i jedini kemičar na tom mjestu. Na ploči podignutoj na Janečekovoj kući u Zagrebu piše da je bio rodom Čeh, a dušom i djelom Hrvat.

Vladimir Prelog jedan je od nekoliko stotina Hrvata koji su studirali na Karlovom sveučilištu u Pragu, još od 15. stoljeća dok je rektor bio Jan Hus pa sve do danas. Među njima bili su i izumitelj Nikola Tesla, političar Stjepan Radić, književnik August Šenoa, skladatelj Vatroslav Lisinski, geofizičar Andrija Mohorovičić, jezikoslovac Ljudevit Jonke i mnogi drugi. Samo u razdoblju od 1882. do 1918, u Pragu su studirala 444 hrvatska studenta, od čega ih je 77 steklo doktorate, a najmlađi među njima bio je povjesničar Milan Prelog, otac Vladimira Preloga, koji je doktorirao sa samo 22 godine. Poput mnogih hrvatskih, ali i čeških intelektualaca i stručnjaka, i Milan Prelog je tijekom austro- ugarske okupacije Bosne i Hercegovine bio poslan u tu zemlju, u čijem glavnom gradu Sarajevu je 1906. i rođen naš Vladimir Prelog.

U Bosni i Hercegovini rođen je i drugi Hrvat među dobitnicima Nobelove nagrade, književnik Ivo Andrić, no danas se prije svega treba sjetiti prvog hrvatskog nobelovca, Lavoslava Ružičke, koji je Preloga 1941. pozvao u svoj laboratorij za organsku kemiju u Zuerichu, čije vođenje je Prelog kasnije preuzeo. Ružička je rođen u Vukovaru, no bio je češkog porijekla- njegov pradjed Josef Ružička se 1817. preselio u Hrvatsku iz Klatova u jugozapadnoj Češkoj. Još tisuće Čeha u Hrvatskoj je našlo svoju novu domovinu, tako da je češka manjina u Hrvatskoj, koja danas broji oko 10.500 pripadnika, jedna od najjačih spona koje vežu Hrvatsku i Češku.

I naposljetku, Prelog je bio češki zet. U Pragu je upoznao svoju suprugu, Kamilu Vítkovu, koja je umrla u svibnju ove godine, s kojom je proveo u braku gotovo 65 godina. Svom sinu kojeg su dobili 1949. Vladimir i Kamila Prelog dali su češko ime Jan. Hrvatsko-češki brakovi još su jedna važna komponenta u odnosima Hrvata i Čeha. Spomenimo da su od istaknutih Hrvata u Češkoj svoje supruge pronašli i političar Stjepan Radić, ban Josip Jelačić i ban Nikola Šubić Zrinski.

Osim osobe Vladimira Preloga, na bogatstvo hrvatsko- čeških odnosa podsjeća nas i ovo njegovo poprsje. Njegov autor Ivica Antolčić, član Hrvatsko- češkog društva, bio je učenik kipara Vojte Braniša, koji je krajem 19. stoljeća kao dječak došao iz Češke u Hrvatsku i dugo godina vodio Školu primijenjene umjetnosti u Zagrebu. Drago nam je što se identično poprsje nalazi i u zgradi Fakulteta kemijskog inženjerstva i tehnologije u Zagrebu, u kojoj je Prelog bio profesor od 1935. do 1941. i na taj način simbolizira povezanost Hrvatske i Češke, Zagreba i Praga, dviju visokih škola te hrvatskih i čeških kemičara.

Zahvaljujemo Fakultetu i dekanu g. Antunu Glasnoviću što su se suglasili s time da repliku poprsja postavimo u Pragu, kao i Ministarstvu kulture i ministru Boži Biškupiću koji su nam financijski pomogli u realizaciji ovog projekta.

Vladimir Prelog običavao je svojim prijateljima u pismima slati siluete svog lijevog i desnog profila. Ti Prelogovi profili bili su njegov zaštitni znak, ujedno i zaštitni znak proslave stote godišnjice njegova rođenja u Hrvatskoj, kada je čak snimljena i fotografija 250 kemičara koji su svojim tijelima formirali taj prepoznatljivi profil. Neka nas ubuduće na Vladimira Preloga podsjećaju i dva njegova identična poprsja, jedno u Zagrebu, a drugo u Pragu, jedno na fakultetu na kojem je bio profesor, a drugo na visokoj školi na kojoj je studirao. Kao osoba koja je za života pridonijela i hrvatskoj i češkoj kemijskoj znanosti, kao i švicarskoj, neka Vladimir Prelog i njegov život budu poticaji za daljnji razvoj još boljih odnosa Hrvatske i Češke.